

8. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Intehrovanu informatsiyno-poshukovu systemu orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrayiny [On approval of the Regulations on the Integrated Information and Search System of the Bodies of Internal Affairs of Ukraine] : nakaz MVS Ukrayiny vid 12.12.2009 № 436. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09#Text>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Andriy Sobakar, Vladyslav Mykhaylov. Legal responsibility as a means of enforcement of legality and discipline in police activity. The article, based on the analysis of current legislation, available scientific, journalistic and methodological sources, including foreign experience, clarifies the essence and importance of legal liability as a means of ensuring legality and discipline in the police.

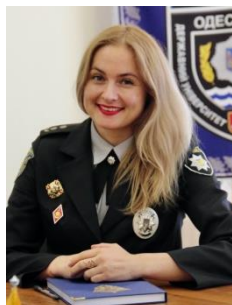
The importance of legal responsibility as an essential means of ensuring law and discipline in the police is emphasized, which plays an important role in this process, because its activities can significantly influence the consciousness and behavior of police officers, educate them in the spirit of law enforcement job responsibilities. The specifics of the legal responsibility of police officers, which is due to the presence of these persons in the civil service in the bodies that perform functions using forms and methods specific to their activities.

It is established that the legal responsibility of police officers is an integral guarantee of every citizen to freely receive, use, disseminate, store and protect information necessary for the exercise of their rights, freedoms and legitimate interests, as well as an important means of law and discipline in policing. Ways to improve the mechanism of application of various types of legal liability as a means of maintaining law and discipline in policing are proposed, including: ensuring accessibility and clarity of information about the role of law enforcement agencies, their structure, functions and powers, visual communication to the general public and constant updating, as the availability of such information is an important element of transparency and clarity of law enforcement work for citizens; improving the procedure for submitting an electronic request form on the official websites of the agency; systematic improvement of the professional level of police officers in the field of information legislation (international and national regulations); ensuring transparency of the decision-making process, which will help strengthen public confidence in law enforcement agencies as a necessary prerequisite for effective public policy.

Keywords: *legality, discipline, control, police, legal responsibility, administrative responsibility, criminal responsibility, disciplinary responsibility, guarantees of legality.*

УДК 343.13:355.271 (477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-284-291



Ганна ТЕТЕРЯТНИК[©]

доктор юридичних наук, доцент
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: АКСІОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ

У статті аргументовано, що аксіологія правових режимів у концепції об'єкт-суб'єктного розуміння визначає таке співвідношення: суб'єктом (ініціатором цінності) є суб'єкт права (деформалізовано сам носій цих прав і законних інтересів, формалізовано – суб'єкт права, наділений повноваженнями щодо їх легалізації у правовому полі), а об'єктом (носієм цінності) – права та інтереси суб'єктів права. Держава нормативно здійснює об'єктивізацію такої цінності, забезпечуючи умови для її формування та охорони, захисту.

Аксіологічна сутність надзвичайних правових режимів полягає у тому, що вони, хоча і містять у своєму механізмі засоби, способи і специфічні методи правового регулювання, які є більш правообмежувачими, порівняно з ординарними правовими режимами, передбачають розширення повноважень державних органів, однак їх мета полягає у нормалізації умов для реалізації законних прав і інтересів особи, створенні відповідних для характеру та рівня надзвичайної ситуації гарантій їх охорони, захисту та відновлення.

Ключові слова: *аксіологія, надзвичайні правові режими, права та свободи людини, приватні та публічні інтереси, кримінальне провадження.*

© Г. Тетерятник, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8321-7912>

roksolanna@ukr.net

Постановка проблеми. Співвідношення забезпечення прав та свобод людини, громадянина та держави, суспільства, приватних та публічних інтересів як у надзвичайних правових режимах, так і у кримінальному провадженні є важливою філософсько-правовою проблемою, яка знаходиться у площині аксіології як учення про цінності, ієрархію цінностей. Тому вважаємо за доцільне дослідити з погляду аксіологічного підходу питання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів (далі – НПР), адже у будь-якій сфері людського праксису цінності як реальні феномени матеріальної та ідеальної природи мають свій вияв [1, с. 68]. Учені справедливо звертають увагу, що сутнісні аксіологічні відносини виникають не лише в процесі суб'єкт-об'єктних відносин, а мають міжсуб'єктну природу ціннісних феноменів, тобто цінності виражають найбільш загальні типи відносин між суб'єктами будь-якого рівня – від особистості до суспільства в цілому [3, с.19].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідження аксіогенезу права вимагає використання міждисциплінарного підходу до дослідження вихідних категорій «цінність», «об'єкт», «суб'єкт», визначення зв'язків між ними, які сформувалися у таких науках, як філософія, психологія, теорія управління тощо й досліджуються у роботах К. Безгіна, Х. Габаковської, Л. Ерштейна, М. Підлісного, С. Рудницького та ін.

Проблематиці НПР присвячені роботи О. Лазукової, С. Кудінова, О. Капліної, А. Сергеева та ін. Проблеми аксіологічного виміру у кримінальному провадженні досліджувалися крізь призму різних правових категорій такими вченими, як С. Архіпов, О. Дуфенюк, В. Зеленецький, Т. Лоскутов, І. Тітко та ін.

Метою статті є отримання наукових положень щодо аксіологічних питань кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів.

Виклад основного матеріалу. Як справедливо зазначав В. С. Зеленецький, у демократичному суспільстві все, що становить соціальну цінність для громадянина повинно, по-перше, проголошуватися (констатуватися) і, по-друге, детально регламентуватися в законі [2].

Не вступаючи у полеміку щодо різних концепцій виникнення і розвитку держави і права, місця людини у суспільстві і державі, визначимось, що в основі вибраної нами методології у зазначеному розділі лежить сприйняття цінностей через суб'єктно-об'єктну концепцію. М. Каган зазначає, що цінність являє собою «результат суб'єктивації об'єкта і може бути визначена системним поняттям «суб'єктивованій об'єкт» [4, с. 36]. Л. Ерштейн додає: «фактично цінності є засобом, за допомогою якого індивідуум суб'єктивізує об'єктивну реальність» [5, с. 12]. Цінність є діалектичною єдністю суб'єктного і об'єктного, єдністю нормативної (значення) та дескриптивної (дійсної) сторін сутнього [6, с. 182]. Зазначений зв'язок у сучасному правовому вимірі уособлений в аксіологічно-нормативній парадигмі правового регулювання, що вимагає «злагодженого функціонування публічних інститутів у напрямі захисту прав та законних інтересів людини та суспільства в цілому» [7, с. 196]. Адже «право не існує без суб'єкта, воно являє собою його творіння, створений ним, його волею світ. Правові норми, правові відносини, правопорядок – це суб'єкт, взятий із його зовнішньої сторони; право належить не самому собі, а правовому суб'єкту. Правова комунікація базується на ідеї формування загальної правової волі, в якій суміщається воля однієї особи з волею іншої. Такий спосіб комунікації передбачає поєднання самоцілей, базується на свободі суб'єктів, на встановленні їх взаємної заінтересованості. Законодавець, правозастосовник лише забезпечують зв'язок між суб'єктами права. Правова комунікація знаменує особливий тип соціальної взаємодії, більш досконалий, ніж політичний тип комунікації, тому що будується не на фізичному насильстві й пануванні, а на началах розуму і справедливості, а отже, є явищем вищого щодо політики порядку» [8, с. 8]. При цьому «... правова свобода особи – це не автономія, незалежність одного суб'єкта права від іншого, а здійснення своєї волі через правовий зв'язок з іншою особою (комунікативне розуміння свободи). Там, де філософи вбачають обмеження свободи, перешкоду волі, юристи повинні бачити джерело свободи. Існування іншої особи тільки й дозволяє волі реалізувати себе... Суб'єкт сприймає іншу особу як виконавця своїх прагнень, того, з чією допомогою вони можуть здійснитися. Правова свобода за своїм характером зовсім не негативна, не свобода «від», а конструктивна свобода соціальної взаємодії, вона реалізується у правових зв'язках, відносинах, правовій взаємодії. Правова свобода не обмежена можливістю діяти; вона, як дійсна

свобода, міститься у самих правових зв'язках, існує також як інституціональна свобода (як інститут, норма, закон) тощо» [8, с. 10].

Отже, на нашу думку, аксіологія правових режимів у концепції об'єкт-суб'єктного розуміння визначає таке співвідношення: суб'єктом (ініціатором цінності) є суб'єкт права (деформалізовано сам носій цих прав і законних інтересів, формалізовано – суб'єкт права, наділений повноваженнями щодо їх легалізації у правовому полі), а об'єктом (носієм цінності) – права та інтереси суб'єктів права. При цьому держава нормативно здійснює об'єктивацію такої цінності, забезпечуючи умови для її формування та охорони, захисту.

Аксіологічна сутність НПР полягає у тому, що хоча вони і містять у своєму механізмі засоби, способи і специфічні методи правового регулювання, які є більш правообмежуючими, порівняно із загальними правовими режимами, передбачають розширення повноважень державних органів, однак їх мета полягає у нормалізації умов для реалізації законних прав і інтересів особи, створенні відповідних для характеру та рівня надзвичайної ситуації гарантій їх охорони та захисту, відновлення.

Це засвідчується і нормативними підвалинами: ратифікованою Україною Конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини; Конституцією України, надзвичайними законами, положеннями Стратегії національної безпеки, затвердженої 14.09.2020 р. Указом Президента України.

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини «...при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві» [9].

У ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) проголошується, що «Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження... Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблено повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ» [10].

Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини (далі – КЗПЛ) у ст. 15 також містить виключення, що допускають відступ від зобов'язань, взятих на себе у частині виконання вимог зазначеного документу (дерогацію). Учені виділяють такі принципи дeroгації: виключної загрози; офіційного оголошення; суворой необхідності; неможливості відступу від деяких прав; сумісності з іншими міжнародно-правовими зобов'язаннями; недискримінації; міжнародного повідомлення [11].

Навіть у разі відступу від зобов'язань щодо окремих прав, передбачених КЗПЛ, визначений відповідний механізм, межі, мета та запобіжники щодо їх обмеження. А окремі права, відповідно до ч. 2 ст. 15 КЗПЛ, по суті є абсолютними та не підлягають обмеженню навіть у випадках надзвичайних ситуацій. Зазначене на рівні країн, які ратифікували КЗПЛ, визначає аксіологічні основи функціонування НПР, за яких визнається пріоритетність прав та основоположних свобод людини за будь-яких ситуацій та обставин.

Крім того, хоча надзвичайні ситуації і можуть бути підставами для обмеження окремих прав і свобод, ЄСПЛ дотримується концепції пропорційності обмеження прав людини меті такого обмеження, тобто «Комісія та Суд, контролюючи здійснення державою дискреційних повноважень щодо обмеження гарантованих Конвенцією прав і свобод, вивчають, у першу чергу, законність подібних дій у світлі зазначених критеріїв» [12].

Проаналізуємо окремі положення Заяви Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» (далі

– Заява). По-перше, у Заяві визначено підстави відступу від зобов'язань, до яких належать триваюча збройна агресія Російської Федерації проти України, яка супроводжується вчиненням воєнних злочинів і злочинів проти людяності як регулярними Збройними силами Російської Федерації, так і незаконними збройними формуваннями, керованими, контрольованими і фінансованими Російською Федерацією, становить суспільну небезпеку, яка загрожує життю нації у розумінні п. 1 ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, п. 1 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У п. 4 зазначеної Заяви визначається мета відступу – забезпечення життєво важливих інтересів суспільства і держави в умовах збройної агресії Російської Федерації [13].

До заходів, яких вживає держава на відступ від своїх зобов'язань та які повинні суворо відповідати гостроті становища відповідно до Заяви, віднесено такі: 1) превентивне затримання; 2) зміни до КПК України; 3) зміна підслідності та підсудності: відповідно до Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведінням антитерористичної операції» змінена територіальна підсудність судових справ, підсудних судам, розташованим у районі проведення АТО, та підслідність кримінальних правопорушень, вчинених у районі проведення АТО, у разі неможливості здійснювати досудове розслідування; 4) утворення військово-цивільних адміністрацій як тимчасових державних органів та ін.

Розглянувши вищезазначене, треба зробити висновок про затвердження на міжнародному та національному рівні правових цінностей, серед яких пріоритетними є права і основоположні свободи людини. Проте в надзвичайних ситуаціях (у випадках війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації) держава може у визначеному КЗПЛ, МПГПП здійснити відступ від зобов'язань (дерогацію) за визначеними принципами у межах, яких вимагає гострота становища з офіційним повідомленням про причини, переліком заходів, визначенням часово-просторових меж дeroгації. При цьому під час розгляду скарг ЄСПЛ навіть у разі відступу держави від зобов'язань у визначеному порядку виходить із презумпції непорушності прав і основоположних свобод людини, перевіряючи пропорційність та інші принципи дeroгації. Відступ від окремих основоположних прав і свобод людини не може бути здійснений навіть за умов надзвичайних ситуацій, передбачених КЗПЛ та МПГПП.

Дослідження кримінального провадження в умовах НПР з позицій аксіологічного підходу спрямоване на визначення мети, прийнятності та законності правових засобів, способів та механізмів, введення яких зумовлене надзвичайністю ситуацій, визначення меж та можливих відступів від уніфікованої процесуальної форми та їх виявлення у диференційованому порядку по зазначених категоріях кримінальних проваджень.

У дослідженні аксіології кримінального провадження в умовах НПР треба підтримати думку О. Дуфенюк, яка спіраючись на розуміння правової аксіології як специфічної сфери філософсько-правової рефлексії «... вивчає ціннісну обґрунтованість та ціннісну наповненість права», відзначає, що аксіологія кримінального провадження вивчає ціннісну обґрунтованість і наповненість кримінально-процесуального права [14, с. 161].

Процесуалісти справедливо акцентують на зміні методологічного підходу щодо наукового дослідження кримінальних процесуальних явищ з переходом його від догматичного до аксіологічного (ціннісного) підходу, який переважає на сьогодні [15, с. 338]. Ціннісний підхід відслідковується і у визначених у ст. 2 КПК України завданнях кримінального провадження, яким є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Саме захист особи від кримінальних правопорушень виведений в системі завдань кримінального провадження на перше місце, у наступній складовій – охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження також визначається ціннісне спрямування кримінального провадження на забезпечення таких цінностей, як права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження.

Завдання кримінального провадження визначені через категорію «інтерес», на що

справедливо звертає увагу І. А. Тітко. Усі вказані у ст. 2 КПК України положення є не що інше, як процесуальні інтереси тих чи інших учасників кримінального провадження: як загальнодержавний інтерес боротьби зі злочинністю, так і приватні інтереси учасників кримінального судочинства щодо охорони їх прав та свобод, приватного інтересу підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, який полягає у вирішенні питань, що їх безпосередньо стосуються, протягом розумних строків, безспірним інтересом суспільства є притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення (при цьому інтерес правопорушника полягає у тому, щоб відповідальність була співрозмірна вині); як держава, яка визначає себе правовою, так і її громадяни, зацікавлені в тому, щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [16, с. 39–40]. І хоча категорію «інтерес» не можна в абсолютизованому вигляді ототожнювати з категорією «цінність», яка знаходиться в основі аксіологічного підходу, ми виходимо з міркування, що «цінності пов'язані з інтересами опосередковано, через потреби, і тут вони їм передують, адже оцінка свого становища, яке співвідноситься з ідеальним, формується на основі цінностей», вони також пов'язані з інтересами у процесі реалізації інтересу: цінності впливають на оцінку шляхів діяльності, їх припустимість [17, с. 156–157]. Тож феномен цінностей у праві безумовно впливає як на відповідне їх нормативне закріплення, так і на визначення прийнятності способів, засобів, методів механізму реалізації, захисту та охорони. Цінності, які виражені через правові категорії прав, інтересів тощо, зумовлюють комплексне застосування способів, засобів, методів механізму правового регулювання у правовому режимі. Водночас наведений комплекс є індикатором ставлення держави до відповідних цінностей.

Крім того, треба погодитися, що у кримінальному судочинстві «Власна цінність права дістає вияв через права, свободи та інтереси людини, що є основним (головним) елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Права, свободи і законні інтереси як засоби правового регулювання у кримінальному процесі виражають службову (інструментальну) цінність права». Вони є головним (основним) елементом предмета та субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі, що, зі свого боку, зумовлює застосування відповідних методів правового регулювання [15, с. 340].

Розмірковуючи над аксіологією права загалом та кримінального процесу зокрема, вчені справедливо звертають увагу на той факт, що хоча природно-правовий підхід до розуміння права, на перший погляд, є найприйнятнішим в умовах докорінної соціально-політичної перебудови держави, однак йому, як і решті інших концепцій, властиві свої переваги та недоліки. «Невипадково, навіть при проголошенні людини, її прав та свобод найвищою соціальною цінністю, все-таки залишається потреба чітко визначити писане право. На думку багатьох вчених-правознавців, сьогодні як ніколи потрібен такий підхід, який виражав би принципово новий погляд на право. Він ґрунтується не на протиставленні різних концепцій права, а на їх інтеграції» [18, с. 110–111]. Водночас «... коли позитивне право певним чином не відповідає вимогам природно-правових цінностей, мета кримінального процесу у вигляді забезпечення прав та основоположних свобод осіб при формальному застосуванні національного закону (без оцінки його змісту) може бути й не досягнута, що, відповідно, призводить до соціальної напруги та нестабільності у суспільстві» [18, с. 116].

Чи можна стверджувати, що у кримінальних провадженнях в умовах НПП є інші завдання кримінального провадження, ніж при здійсненні його у загальному порядку? На нашу думку, ні. Саме завдання визначають призначення кримінального провадження. Надзвичайний правовий режим може створювати специфічну обстановку, яка вимагає застосування окремих специфічних засобів, способів та механізмів правового регулювання, але лише у тих межах, які зумовлені особливістю ситуації та унеможливають досягнення завдань існуючими засобами та способами.

О. Лазукова визначає фактичну підставу для запровадження особливого режиму як об'єктивно існуючої неможливості здійснення досудового розслідування у звичайному порядку, при цьому вчена зауважує, що таке провадження характеризується розширенням компетенції уповноважених суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, та встановленням зумовлених надзвичайною ситуацією певних обмежень

прав і законних інтересів учасників кримінального провадження у зв'язку з превалюванням публічного інтересу; обмеженням дискреції прокурора переліком його виключних повноважень і можливістю реалізації останніх лише за умови обов'язкового додаткового обґрунтування у процесуальних рішеннях підстав їх застосування [19, с. 136]. Загалом погоджуючись із авторкою, вважаємо за необхідне зробити певне уточнення у частині превалювання публічного інтересу у таких категоріях провадження. Якщо розглядати умови провадження у надзвичайних правових режимах, то треба погодитися у тому, що публічний інтерес матиме відповідні переваги перед інтересами приватними. Водночас у частині приватно-публічних інтересів саме у межах кримінального провадження треба все-таки виходити з балансу таких інтересів та спрямуванні зусиль законодавця на пошук оптимального консенсусу між ними.

Отже, нами було досліджено ціннісне сприйняття та співвідношення між правами, свободами та законними інтересами особи, які зазнають істотного обмеження в умовах НПП, та інтересами суспільства і держави в екстраординарних ситуаціях.

На підставі міждисциплінарного дослідження категорії «цінність», концепцій виникнення і розвитку держави і права, місця людини у суспільстві і державі за методологічну основу обрано суб'єктно-об'єктну концепцію сприйняття цінностей.

Висновки. Підсумовуючи, можна констатувати, що аксіологія правових режимів у концепції об'єкт-суб'єктного розуміння визначає таке співвідношення: суб'єктом (ініціатором цінності) є суб'єкт права (деформалізовано сам носій цих прав і законних інтересів, формалізовано – суб'єкт права, наділений повноваженнями щодо їх легалізації у правовому полі), а об'єктом (носієм цінності) – права та інтереси суб'єктів права. Держава нормативно здійснює об'єктивізацію такої цінності, забезпечуючи умови для її формування та охорони, захисту.

Аналіз основоположних міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів у сфері забезпечення прав людини: КЗПЛ, МПГПП, низки рішень ЄСПЛ («Ірландія проти Сполученого Королівства», «Аксой проти Туреччини», «Brannigan та McBride проти Сполученого Королівства», «А. та інші проти Сполученого Королівства», «Lawless проти Ірландії» та ін.), Конституції України, законів тощо, який створив підґрунтя для висновків про те, що: 1) на міжнародному та національному рівні серед правових цінностей пріоритетними є права і основоположні свободи людини; 2) у надзвичайних ситуаціях (війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації) держава може у визначеному КЗПЛ, МПГПП здійснити відступ від зобов'язань (дерогацію) за визначеними принципами у межах, яких вимагає гострота становища з офіційним повідомленням про причини, переліком заходів, визначенням часово-просторових меж; 3) дeroгація не є абсолютною: для таких випадків визначений відповідний механізм, межі, мета і запобіжники, а окремі права і свободи особи взагалі не підлягають такому обмеженню; 4) у разі відступу держави від зобов'язань у визначеному порядку особа має гарантовані права на їх оскарження, зокрема й до ЄСПЛ; 5) під час розгляду таких скарг ЄСПЛ виходить із презумпції непорушності прав і основоположних свобод людини, перевіряючи пропорційність та інші принципи дeroгації [20, с. 166–189].

Список використаних джерел

1. Габаковська Х. Аксіологічна природа права: теоретико-пізнавальний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* : Серія : юридичні науки. 2017. № 865. С. 67–72.
2. Зеленецький В. С. Державне обвинувачення в системі кримінально-процесуальних стадій. *Вісник Академії правових наук України*. 1995. № 4. С. 98–106.
3. Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : монограф. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.
4. Иконников А. В., Каган М. С., Пилипенко В. Р. Эстетические ценности предметно-пространственной среды ; под общ. ред. А. В. Иконникова. Москва : Стройиздат, 1990. 334 с.
5. Эрштейн Л. Б. Запретная теория ценностей: психологические и социологические следствия представления ценностей как психологических запретов. Санкт-Петербург : Азбука Б МИКРО, 2008. 122 с.
6. Безгин К. С. Управление процессом создания ценности на предприятии: полисубъектность и коллаборация : монограф. Харьков : НТМТ. 288 с.
7. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196–201.
8. Архипов С. И. Субъект права (теоретическое исследование) : автореф. дис. ... д-ра

юр. наук : 12.00.01 / Уральск. гос. юрид. акад. Екатеринбург. 2005. 46 с.

9. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Організація Об'єднаних Націй. Міжнародний документ від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи: Міжнародний документ від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

12. Гом'єн Д. Короткий путівник по Європейській конвенції з прав людини ; пер. Т. Іваненко, О. Павличенка. Львів : Кальварія, 1998. 173 с.

13. Заява Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» : Постанова Верховної Ради України від 21.05.2015 р. № 462-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text>.

14. Дуфенюк О. М. Аксиологія кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 3. С. 160–163.

15. Лоскутов Т. О. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 445 с.

16. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 484 с.

17. Рудницький С. Інтереси в категоріальному ряду «потреби» – «інтереси» – «цінності» – «ідеологія». *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 151–161.

18. Глинська Н. В., Лобойко Л. М., Марочкін О. І. Концептуальні основи побудови сучасного кримінального процесу України : монограф. ; за заг. ред. О. Г. Шило. Харків : НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сталіса НАПрНУ, 2016. 264 с.

19. Лазукова О. В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 276 с.

20. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монограф. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.

Надійшла до редакції 14.12.2021

References

1. Habakovska, Kh. (2017) Aksiolohichna pryroda prava: teoretyko-piznavalnyi pidkhid [Axiological nature of law: theoretical and cognitive approach]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriya : yurydychni nauky. № 865, pp. 67–72. [in Ukr.].

2. Zelenetskyi, V. S. (1995) Derzhavne obvynuvachennia v systemi kryminalno-protseuralnykh stadia [State prosecution in the system of criminal procedural stages]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 4, pp. 98–106. [in Ukr.].

3. Pidlisnyi, M. M. Problemy aksiolohii ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of axiology and ways to solve them] : monohraf. Dnipro : Vydavets Bila K. O., 2020. 164 p. [in Ukr.].

4. Ikonnikov, A. V., Kagan, M. S., Pilipenko, V. R. (1990) Esteticheskiye tsennosti predmetno-prostranstvennoy sredy [Aesthetic values of the object-spatial environment] ; pod obsh. red. A. V. Ikonnikova; VNI tehn. estetiki. Moscow : Stroyizdat, 334 p. [in Russ.].

5. Ershteyn, L. B. (2008) Zapretnaya teoriya cennostej: psihologicheskije i sociologicheskije sledstviya predstavleniya cennostej kak psihologicheskikh zapretov [The Forbidden Theory of Values: Psychological and Sociological Consequences of Presenting Values as Psychological Prohibitions]. Saint-Peterburg : Azbuka B MIKRO, 122 p. [in Russ.].

6. Bezgin, K. S. () Upravlenie processom sozdaniya cennosti na predpriyatii: polisubektnost i kollaboraciya [Management of the value creation process in an enterprise: polysubjectivity and collaboration] : monograf. Kharkiv : NTMT, 288 p. [in Russ.].

7. Vakariuk, L. (2016) Osnovni pidkhody do rozuminnia poniattia «pravovy rehym» [Basic approaches to understanding the concept of «legal regime»]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 12, pp. 196–201. [in Ukr.].

8. Arkhipov, S. I. (2005) Subekt prava (teoreticheskoe issledovanie) [Subject of law (theoretical study)] : avtoref. dis. ... d-ra yurid. nauk : 12.00.01 / Uralsk. gos. yurid. akad. Yekaterinburg. 46 p. [in Russ.].

9. Zahalna deklaratsiya prav lyudyny vid 10.12.1948. [Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. [in Ukr.].

10. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava [International Covenant on Civil and Political Rights]. Orhanizatsiya Obyednanykh Natsiy. Mizhnarodnyi dokument vid 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukr.].

11. Konventsija pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. Rada Yevropy: Mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. [in Ukr.].

12. Homien, D. Korotkyi putivnyk po Yevropeyskiy konventsiyi z prav lyudyny [A short guide to

the European Convention on Human Rights] ; per. T. Ivanenko, O. Pavlychenka. Lviv : Kalvariia, 1998. 173 p. [in Ukr.].

13. Zayava Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vidstup Ukrainy vid okremykh zobov'язan, vyznachenykh Mizhnarodnym paktom pro hromadianski i politychni prava ta Konventsiiieu pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod» [Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Ukraine's Derogation from Certain Obligations Defined by the International Covenant on Civil and Political Rights and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms»] : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 21.05.2015. № 462-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text>. [in Ukr.].

14. Dufenyuk O. M. (2014) Aksiologiya kryminalnogo provadzhennya [Axiology of criminal proceedings]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 3, pp. 160–163. [in Ukr.].

15. Loskutov, T. O. (2016) Predmet pravovoho rehuliuвання u kryminalnomu protsesi [The subject of legal regulation in criminal proceedings] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, 445 p. [in Ukr.].

16. Titko, I. A. (2016) Normatyvne zabezpechennia ta praktyka realizatsii pryvatnoho interesu v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Regulatory support and practice of realization of private interest in the criminal process of Ukraine] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 484 p. [in Ukr.].

17. Rudnytskyi S. (2012) Interesy v katehorialnomu riadu «potreby» – «interesy» – «tsinnosti» – «ideologii» [Interests in the categorical series «needs» – «interests» – «values» – «ideology»]. *Politychnyi menedzhment*. № 3, pp. 151–161. [in Ukr.].

18. Hlynska, N. V., Loboiko L. M., Marochkin O. I. (2016) Kontseptualni osnovy pobudovy suchasnoho kryminalnogo protsesu Ukrainy [Conceptual bases of construction of modern criminal process of Ukraine] : monohraf. ; za zah. red. O. H. Shylo. Kharkiv : NDI VPZ imeni akad. V. V. Stashysa NAPrNU, 264 p. [in Ukr.].

19. Lazukova, O. V. (2018) Osoblyvyi rezhym dosudovoho rozsliduvannia v umovakh voiennoho, nadzvychainoho stanu abo u raioni provedennia antyterrorystychnoi operatsii [Special regime of pre-trial investigation in the conditions of martial law, state of emergency or in the area of anti-terrorist operation] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Nats. Yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 276 p. [in Ukr.].

20. Teteriatnyk, H. K. (2021) Kryminalne provadzhennia v umovakh nadzvychainykh pravovykh rehymiv: teoretyko-metodolohichni ta prakseolohichni osnovy [Criminal proceedings in emergency legal regimes: theoretical, methodological and praxeological foundations] : monohraf. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 500 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Hanna Teteriatnyk. Criminal proceedings in conditions of extraordinary legal regimes: axiological issues. Based on the interdisciplinary study of the category «value», the concepts of the origin and development of the state and law, the place of man in society and the state, the subject-object concept of perception of values is chosen. It is argued that the axiology of legal regimes in the concept of object-subject understanding determines the following relationship: the subject (initiator of value) is the subject of law (deformed bearer of these rights and legitimate interests, formalized – the subject of law, endowed powers to legalize them in the legal field), and the object (bearer of value) – the rights and interests of legal entities. The state normatively carries out objectification of such value, providing conditions for its formation and protection, protection.

The derogation is not absolute, and may be made only on the grounds, in the terms and conditions, within the limits clearly defined by international law.

Axiology of legal regimes in the concept of object-subject understanding defines the following relationship: the subject (initiator of value) is the subject of law legalization in the legal field), and the object (bearer of value) – the rights and interests of legal entities. The state regulates the objectification of such value, providing conditions for its formation and protection, protection.

Analysis of fundamental international and domestic regulations in the field of human rights: CPT, ICCPR, Syracuse Principles, a number of ECtHR decisions («Ireland v. The United Kingdom», «Aksoy v. Turkey», «Brannigan and McBride v. The United Kingdom», and others v. the United Kingdom, Lawless v. Ireland, etc.), the Constitution of Ukraine, laws, etc., which provided the basis for the conclusions that: 1) fundamental human freedoms; 2) in emergencies (war or other public danger threatening the life of the nation) the state may in a certain KZPL, ICCPR derogate from obligations (derogation) on certain principles within the limits required by the severity of the situation with official notification of the reasons, list measures, definition of temporal and spatial boundaries; 3) the derogation is not absolute: for such cases the appropriate mechanism, limits, purpose and safeguards are defined, and certain rights and freedoms of the person are not subject to such restriction at all; 4) in case of withdrawal of the state from obligations in the prescribed manner, the person has guaranteed rights to appeal, including to the ECtHR; 5) in considering such complaints, the ECtHR proceeds from the presumption of inviolability of human rights and fundamental freedoms, checking proportionality and other principles of derogation.

Keywords: axiology, emergency legal regimes, value, human rights and freedoms, private and public interest, criminal proceedings.